

Savremene teorije pravde, 7.5.2013.

Predavanje.

Tema: Rols, Politički liberalizam.

Početno stanje nije mesto gde ćete tražiti principe koji važe normativne iskaze čine istinitim ili lažnim, radi se o tome da početno stanje treba da nam pokaže koje su to pretpostavke koje svi mi prihvatamo. To je ovo pomeranje perspektive. Komunitaristi će hteti da pokaže da principe koje prihvatate zavise od kulture kojoj pripadate.

Početno stanje je način prezentacije nekakvih naših dubokih uverenja o tome šta je pravda ako prihvatamo stavove nečega što se zove zapadna evropska demokratija. Analogija sa gramatikom – svi koristimo jezik, taj jezik ima neka pravila, šta nam može reći teorija o jeziku, ona ne može da nam kaže šta je istinit jezik sa sva mesta i vremena, ali gramatika može da vidi koja su to pravila koja taj jezik čine pravilnim ali mi taj jezik već prihvatamo. To je cilj Političkog liberalizma – šta bi razložni ljudi koje sebe vide kao slobodne i jednake prihvatili kao svoje principe radi uvećanja svoje korisnosti.

Politički liberalizam izvornu poziciju ne tumači epistemološki. Po ovom drugom shvatanju, Rols kaže „izvorna pozicija je način prezentacije“. Izvorna pozicija je samo model za prikazivanje široko prihvaćenih ograničenja koja se odnose na nešto što bismo mogli nazvati „fer društveni izbor“. Ja tražim nešto što treba da bude fer društveni izbor, ali uslove izbora treba na neki način da definišem, to su ta ograničenja. Taj društveni izbor ima za cilj ustanovljenje principa pravde u društvu. Ta ograničenja su široko prihvaćena od strane jedne grupe ljudi, jednog naroda ili više naroda koji dele zajedničke političke vrednosti. Tu je razlika između izvorne pozicije u Teorije pravde i izvorne pozicije u Političkom liberalizmu. Izvorna pozicija u Teorija pravde odslikava opšte civilizacijske uslove pod kojim čovečanstvo živi. U Političkom liberalizmu ona samo prezentuje naša duboko zasnovana uverenja o tome šta bi mogao da bude „razložni politički dogovor“. Razložno je suprotno racionalnom – racionalno je kada maskimizuješ očekivanu korisnost. Razložni su oni koji vide druge kao takođe razložne, koji hoće da predlože nešto što bi ovi drugi već bili spremni da prihvate, druge vidi i uvažava kao jednake i slobodne. (Uvodni deo Političkog liberalizma.) Jednaki i slobodni i koji dele vrednosti zapadnih društava, odnosno ljudi koji uvažavaju vrednosni pluralizam. Vrednosni pluralizam znači da nemate jedan metafizički normativni iskaz iz koga možete da dedukujete sve ostale vrednosti, načela i pravila. Vrednosni monizam je ako bazirate čitavu moralnu teoriju na jednom principu, kao kod utilitarizma. Ti ljudi se okupljaju da reše pitanje fer društvenog izbora. Po Rolsovom mišljenju vrednosni pluralizam je stanje stvari od koga moramo početi jer to je istorijska činjenica političkog života modernog sveta (to je kada se zaustavio rat između protestanata i katolika u Evropi). Pravda kao nepristrasnost ili pravda kao fer društveni izbor, „justice as fairness“ – kako onda dolazimo do toga? To će onda biti tzv. „preklapajući konsenzus građana koji sebe vide i uvažavaju kao jednake i slobodne u naporu da pronađu fer društveni izbor“. Preklapajući konsenzus ili nepotpuna isteoretizovana saglasnost – to bi značilo da vi možete da dođete do neke saglasnosti ali do te saglasnosti dolazite iz potpuno različitih razloga, vi ne morate da delite ista vrednosna shvatanja sa drugim kada pokušavate da dođete do saglasnosti sa drugim, vi možete sa drugim da se složite čak i ako imate različita religijska i verska ubeđenja. Umesto da vas prethodno ubedim u svoju epistemologiju,

metafiziku, filozofiju nauke, pa iz tako utemeljenih i istinitih principa izvedem istinu o praktičnom moralu u domenu politike, ja samo treba da tražim ovaj preklapajući konsenzus i da se uopšte ne pitam za razloga po kojima sam ja došao do tih principa i ne pitam se za razloge po kojima ste vi došli do tih principa. U tom smislu ova saglasnost nije bazirana na istini. Ovo stanovište Rols naziva „slobostojećim“ (free-standing view). Nije utemeljena u nekakvoj metafizičkoj slici sveta.

Komprehenzivna ili sveobuhvatna doktrina – platonizam, hrišćanstvo, utilitarizam, kantova teorija autonomije. Poslednji delovi Teorije pravde – problem povinovanja principima koje ste izabrali. Zašto bi ljudi u teoriji pravde insistirali na prioritetu slobode? Pokazalo se da je istinita Aristotelova teorija pod pretpostavkom da su ostale stvari fiksirane, kada ljudi zadovolje osnovne potrebe, oni teže višim potrebama, Kantova ideja da je autonomija vrlo važna stvar, zato će građani prihvatiti prioritet slobode iz razloga koji kažu Aristotel i Kant. Međutim, postavlja se pitanje zašto to mora da prihvati neko ko je budista, zašto je autonomija toliko bitna. Ljudi su prigovarali da ta njegova teorija nije rezultat teorije racionalnog izbora, i onda je pokušao da razmišlja o tome na drugi način.

Moralna koncepcija je sveobuhvatna ako uključuje koncepcije onoga što je vredno za ljudski život, ideale prijateljstva, porodičnih odnosa, odnosa u udruženjima i organizacijama, itd. u krajnjoj liniji to se usmerava na život kao celinu. (45. strana)

Koji su to razložni građani? Na strani 83. postoji prva formulacija razložnih građana u preciznijem smislu. „Ljudi su razložni ako su spremni da među jednakima predlože principe i standardne kao nepristrasne uslove saradnje i da ih se dobrovoljno pridržavaju pod uslovom da veruju da će ih se pridržavati drugi.“ Drugi smisao, „Ljudi su razložni kada su spremni da snose posledice tereta rasuđivanja (burdens of judgment)“, str. 93. Mi uočavamo da se ljudi ne slažu čak i kad da nesaglasnost nije posledica pristrasnosti ili predrasuda, izvori: kompleksnost i konfliktna priroda svedočanstva, nesaglasnost u pogledu težine pojedinog stanovišta, nejasni pojmovi, granični slučajevi, iskustva građana se veoma razlikuju, mogu biti potpuno dispartna, onda Rols kaže postoji tendencija društvenih institucija koja nas tera da neke vrednosti odaberemo a neke druge da odbacimo. To sve može da bude izvor onoga što bismo mogli da nazovemo teret rasuđivanja. Način opravdanja principa pravde je i sam različit. Političku slobodu može da prihvati neko ko je konfučijanac, ili neko ko je musliman, ideja političke slobode ne mora da bude sastavni deo moralnih uverenja, ali on prihvata političku slobodu kada želi da živi sa drugima koji ne dele njegova vrednosna uverenja, želite zajednički da živite u društvu koje je fer. Opravdanje političke slobode ne baziramo na ideji istine. Politička sloboda će biti deo preklapajućeg konsenzusa, ona će biti opravdana jer mi želimo da živimo u društvu koje uvažava pluralnost a hoće da bude fer.

U društvu koje se ravna po tom razložnom preklapajućem konsenzusu cilj je da se formira nešto što se zove „javni um“ (public reason), 253,4.strana. Javni um je artikulisani ideal naroda koji živi u društvu koje se ravna po načelima pravde kao preklapajućeg konsenzusa. Primer, rad vrhovnog suda i rezultati prosuđivanja refleksije i presuda. Javni um je način formulisanja ciljeva i planova po prioritetu i donošenje odluka u skladu sa tim prioritetima u jednom društvu, a cilj i predmet upotrebe javnog uma je javno dobro. Ako je društvo dobro ustrojeno onda će ove važne institucije društva moći da artikulisu na

taj način da se dođe do toga što se zove javni um. Ima sličnosti sa Rusoovom opštom voljom. Dobro ustrojeno društvo koje se ravna po pravdi, po pravičnim načelima postići će nešto što se zove javni um.